

11. Befolkningsutviklingen

Den raske befolkningsveksten de siste årene har fortsatt. I 2007 økte folketallet mer enn noen gang før i norsk historie. Dette skyldes utelukkende en sterk økning i innvandringen, da det var små endringer i de andre demografiske komponentene. Fødselstallet gikk litt ned, mens både antall dødsfall og utvandringen økte svakt (se tabell 11.1). Svingningene i befolkningsveksten de siste årene skyldes i stor grad endringer i nettoinnvandringen. Som vist i figur 11.1 har fødselsoverskuddet, det vil si differansen mellom levendefødte og dødsfall, variert noe mindre. Folketallet økte med 56 000 personer i 2007. Dette er omtrent 40 prosent mer enn i 1946, som er ett av årene med høyest vekst i norsk historie. I 1946 skyldtes veksten høyt fødselstall, mens den i 2007 hovedsakelig skyldtes stor innvandring. Innvandringsoverskuddet i fjor utgjorde nesten 40 000 personer, det vil si 71 prosent av befolkningsveksten. Folketallet vokste med 1,20 prosent fra 2006 til 2007. Vekstraten har bare vært høyere i tre år siden forrige århundreskifte: 1946, 1920 og 1917, som alle skyldtes høye fødselstall. Se for øvrig boks 11.1, der noen sentrale begreper er forklart.

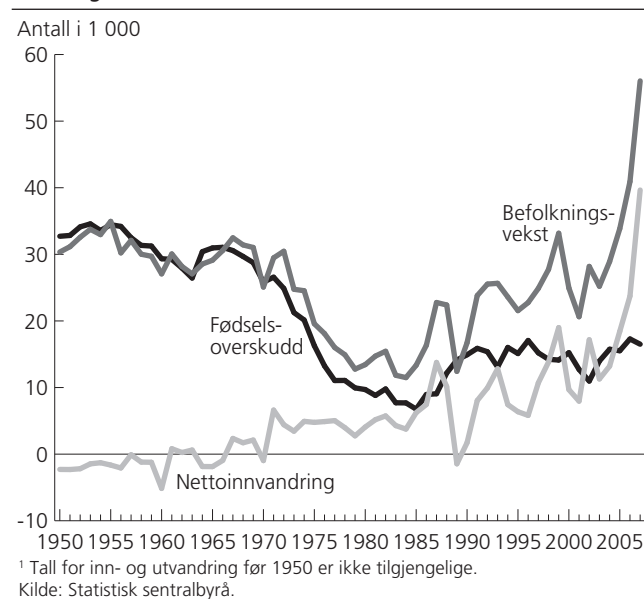
11.1. Fødsler og levealder

Fødsler

Fødselstallet var omtrent det samme i 2007 som året før, se tabell 11.1. Samlet fruktbarhetstall (SFT) for 2007 anslås til 1,90 per kvinne, det samme som i 2006. Dette er litt under reproduksjonsnivået på 2,07 barn per kvinne, men fortsatt på et relativt høyt nivå.

Fruktbarhetsnivået i Norge er blant de høyeste i Europa, etter Frankrike, Island og Irland. Men Norge er ikke alene om å ha høy fruktbarhet. Alle de nordiske land samt Frankrike, Irland og Storbritannia har SFT over 1,8. Det har etter hvert blitt svært små forskjeller mellom de fire største nordiske landene, fra Danmark med et SFT på 1,83 til Norge med 1,90 (tall fra 2006). Den relativt

Figur 11.1. **Befolkningsvekst, fødselsoverskudd og nettoinnvandring¹**

høye fruktbarheten i Norden må ses i sammenheng med sjenerøse familie- og velferdsordninger som gjør det enklere å kombinere barn og yrkesaktivitet for kvinner. I det meste av resten av Europa er fruktbarheten lav, se figur 11.3. Samlet fruktbarhetstall for de gamle EU-landene (EU-15) er i gjennomsnitt 1,5 barn per kvinne. Sør- og Øst-Europa har lavest fruktbarhet, både i Europa og i verden som helhet. Blant EU-medlemmene var den i 2006 lavest i Slovakia (1,24) og Polen (1,27) i øst, og i Tyskland (1,32) og Italia (1,32 i 2005) i vest. I Øst-Europa bidrar økonomisk og sosial usikkerhet og vanskelige levekår til det lave fruktbarhetsnivået.

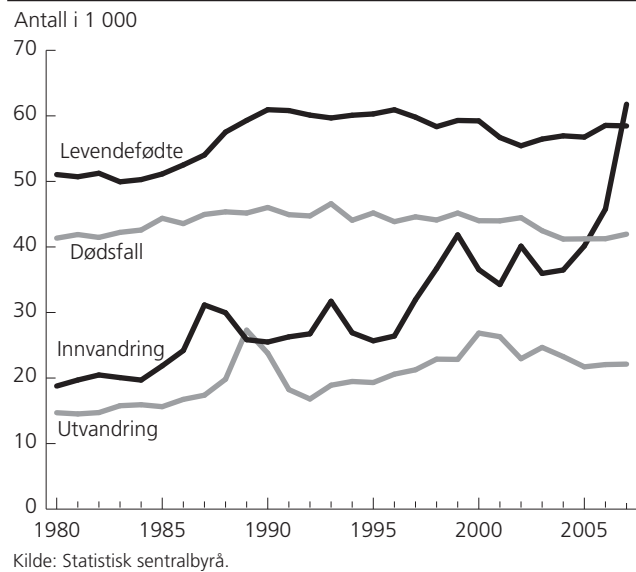
Siden 1970-tallet har fødealderen økt betydelig. Gjennomsnittsalderen ved første fødsel har økt fra 25,1 år i 1987 til 28,1 år i 2006, men økningen de senere årene er ikke like rask som tidligere. Alderen for alle

Tabell 11.1 **Befolkningsendringer**

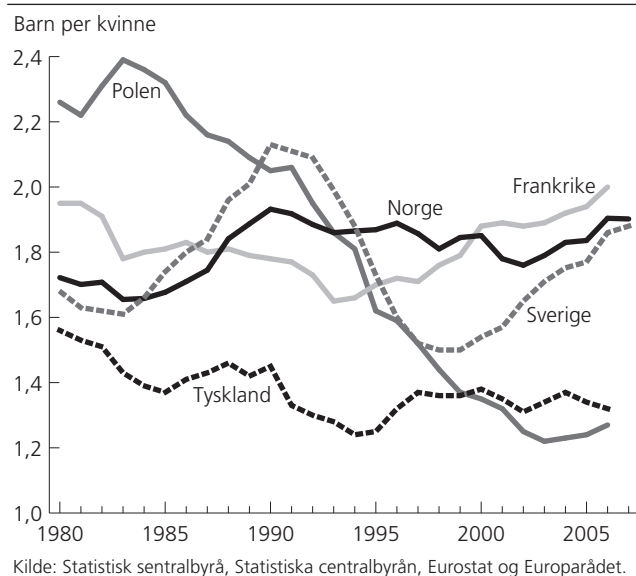
År	Folketall per 1.1.	Levende-fødte	Dødsfall	Innvandring	Utvandring	Nettoinnvandring	Fødselsoverskudd	Befolkningsvekst ¹	Innenlandske flyttinger
1991-1995 gjennomsnitt	4 299 171	60 196	45 102	27 465	18 546	8 919	15 094	24 025	170 573
1996-2000 gjennomsnitt	4 420 819	59 522	44 348	34 690	22 885	11 805	15 174	26 696	191 433
2001-2005 gjennomsnitt	4 552 715	56 459	42 671	37 395	23 782	13 613	13 788	27 357	195 237
2006	4 640 219	58 545	41 253	45 776	22 053	23 723	17 292	40 915	202 009
2007	4 681 134	58 462	41 954	61 774	22 122	39 652	16 508	56 037	210 679
2008	4 737 171								
Per 1 000 innbyggere									
1991-1995 gjennomsnitt		14,0	10,5	6,4	4,3	2,1	3,5	5,6	39,6
1996-2000 gjennomsnitt		13,4	10,0	7,8	5,2	2,7	3,4	6,0	43,2
2001-2005 gjennomsnitt		12,4	9,3	8,2	5,2	3,0	3,0	6,0	42,8
2006		12,6	8,9	9,8	4,7	5,1	3,7	8,8	43,3
2007		12,4	8,9	13,1	4,7	8,4	3,5	11,9	44,7

¹ Folketilveksten er regnet som differansen mellom folketallet den 1. januar i påfølgende år.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.2. Fødte, dødsfall, inn- og utvandring

Figur 11.3. Samlet fruktbarhetstall i noen europeiske land

fødsler har økt fra 27,6 til 30,3 år i samme periode. Selv om kvinner blir stadig eldre når de får barn, er fortsatt fødslene ganske konsentrert - to av tre fødsler skjer i aldrene 25-34 år.

Levealder

Forventet levealder ved fødselen har økt raskt de siste årene, se figur 11.4. I 2006 var den 78,1 år for menn og 82,7 år for kvinner, det høyeste nivået som noen gang er beregnet for Norge. Fordi antall dødsfall var nesten det samme i 2007 som i 2006, regner vi ikke med at det har vært noen særlig endring i levealderen (tall for levealderen i 2007 vil bli offentliggjort 10. april).

Levealderen øker fortsatt raskere for menn enn for kvinner. Fra 2001 til 2006 har mennenes levealder økt med hele 0,38 leveår per kalenderår, mot 0,23 år for

Boks 11.1. Begreper

Befolkningsstatistikken omfatter personer som er registrert som bosatt i folkeregisteret, det vil si personer som bor her fast eller som har til hensikt å ha sitt faste bosted i Norge i minst et halvt år og som har gyldig oppholdstillatelse (trengs ikke av nordiske statsborgere). Som nevnt i avsnittet om arbeidsinnvandring er det mange som arbeider i Norge som ikke kommer med i statistikken. Statistikken inkluderer dessuten personer som har flyttet til utlandet uten at dette er registrert.

Forventet levealder er det antall år en person i en gitt alder kan forventes å leve under gjeldende dødelighetsforhold i en periode, som regel et kalenderår. Dette er et hypotetisk mål, ofte kalt for periodelevealderen. Forventet levealder beregnes i en dødelighetstabell fra de aldersavhengige dødssannsynlighetene for et gitt år for hvert kjønn og for ulike aldersstrinn. Det er vanligst å beregne dette ved alder 0, det vil si *forventet levealder ved fødselen* (se figur 11.4). Den faktiske levealderen for en *kohort* (fødselskull) kan vi imidlertid først få vite når det ikke er noen flere gjenlevende i kohorten, dvs. etter over hundre år. På grunn av dødelighetsnedgangen de siste to hundre år, er forventet levealder på periodebasis systematisk lavere enn for kohorter.

Framskrivning av befolkningen ble sist gjort av SSB for perioden 2005-2060 og publisert 15.12.2005, se <http://www.ssb.no/emner/02/03/folkfram/>. Samtidig ble det publisert en framskriving av innvandrerbefolkningen, se <http://www.ssb.no/innvfram/>. Nye befolkningsframskrivninger blir lagt fram 8. mai 2008.

Innvandrerbefolkningen består av bosatte personer med to utenlandsfødte foreldre: førstegenerasjonsinnvandrere som har innvandret til Norge og personer som er født i Norge med to foreldre som er født i utlandet, se <http://www.ssb.no/innvandring/>.

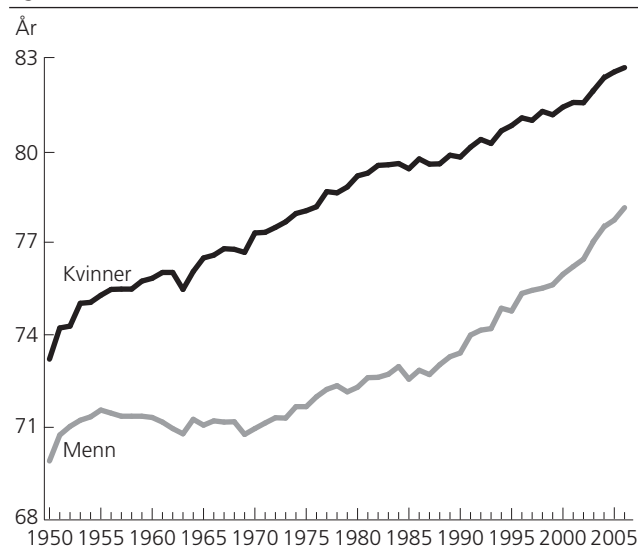
Nettoinnvandring, også kalt innvandringsoverskudd, er forskjellen mellom antall personer som flytter inn og som flytter ut av landet.

Samlet fruktbarhetstall beregnes som summen av ettårige aldersavhengige fruktbarhetsrater 15-49 år. Det kan tolkes som antall barn hver kvinne i gjennomsnitt vil føde under forutsetning av at fruktbarhetsmønstret i perioden varer ved og at dødsfall ikke forekommer. For at det ikke skal bli befolkningsnedgang på lang sikt, må SFT være større enn 2,07 barn, når vi ser bort fra inn- og utvandring.

kvinner. Forskjellen mellom kvinners og menns levealder har derfor gått ned, til 4,5 år i 2006. Avviket ligger imidlertid fortsatt over nivået på 3-4 år på 1950-tallet, da mennenes levealder stagnerte på grunn av økende hjerte- og kardødelighet.

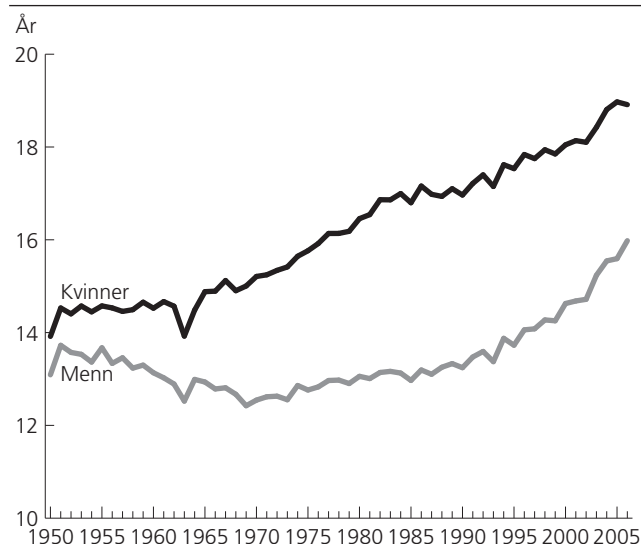
Også for eldre øker den gjenstående levetiden, se figur 11.5. I 1967, da nåværende folketrygd ble innført, kunne menn som gikk av med pensjon ved 67 år regne med å leve i 12,8 år til, mens kvinner hadde en forventet gjenstående levetid på 15,1 år. I ettertid har det vist seg at både menn og kvinner har levd mellom 3 og 4 år lenger enn dette. I 2006 var forventet gjenstående

Figur 11.4. Forventet levealder ved fødselen

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.5. Forventet gjestående levealder ved 67 år

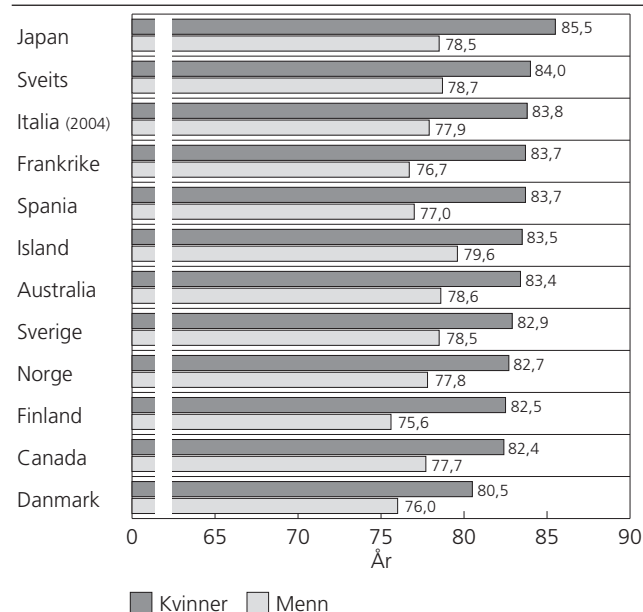

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

levetid økt til henholdsvis 16,0 og 18,9 år. Økningen har vært særlig rask i perioden 2001-2006, med i alt 1,3 år for menn og 0,8 år for kvinner. Dette kommer blant annet av at hjerte- og kardødeligheten har gått sterkt ned. Denne sank med nesten 30 prosent fra 2000 til 2005 for personer over 60 år.

Sammenliknet med andre land har Norge høy levealder, men er ikke lenger på toppen slik som på 1950-tallet. I 2005 hadde rundt åtte land høyere levealder enn oss. I Europa er det om lag fire land hvor mennene kan forvente å leve lenger, og seks land hvor kvinnene lever lenger enn de norske, se figur 11.6. Det er i Sør-Europa og Norden at levealderen er høyest. Globalt er det fortsatt Japan som ligger i teten når det gjelder levealder, spesielt for kvinner, med 85,5 år i 2005. I tillegg er levealderen høy i Australia og Canada. De siste årene har forskjellen mellom levealderen i Norge og Japan økt, særlig for kvinner. Forskjellen mellom levealderen for

Figur 11.6. Forventet levealder ved fødselen i utvalgte land i 2005

Kilde: Eurostat og Human Mortality Database.

Japan og Norge har minnet noe de siste årene, særlig for menn, der forskjellen nå er under ett år. Japanske kvinner lever drøye tre år lengre enn norske kvinner. I Norden er det islendinger og svensker som lever lengst. Danske kvinner og menn og finske menn har markert kortest levealder i Norden.

11.2. Inn- og utvandring

Innvandringen til Norge har økt sterkt i alle år siden 2003, da den var på 37 000 personer. I 2007 kom den opp i nesten 62 000, som er det høyeste registrerte nivået noen gang. Den forrige toppen var på snau 42 000 i 1999 og skyldtes blant annet krisen i Kosovo. Samtidig har utvandringen vært stabil eller svakt synkende. I 2007 var det om lag 22 000 personer som flyttet fra Norge. Dette førte til et rekordhøyt innvandringsoverskudd, på nesten 40 000, som er en tredobling av innvandringsoverskuddet siden 2004. Det aller meste av veksten utgjøres av personer fra europeiske land, både i Øst- og Vest-Europa. Siden 2003 har nettoinnvandringen av europeiske statsborgere økt fra 2 000 til 27 000, og fra 9 000 til 12 000 for ikke-europeere.

Da EU ble utvidet med åtte nye medlemsland i Øst-Europa den 1. mai 2004, ble det lettere adgang til innreise og opphold i Norge for borgere fra disse landene. Det ble imidlertid innført egne overgangsregler som innebærer at personer fra disse landene kan oppholde seg i Norge i tre eller seks måneder som arbeidssøkere, men at de ikke kan begynne å jobbe før de har fått tillatelse. Det stilles også strengere krav til arbeidsforholdet. Bulgaria og Romania ble medlemmer av EU 1. januar 2007, med samme regler for opphold og arbeid som for de andre EU-medlemmene i Øst-Europa fra 1. august 2007.

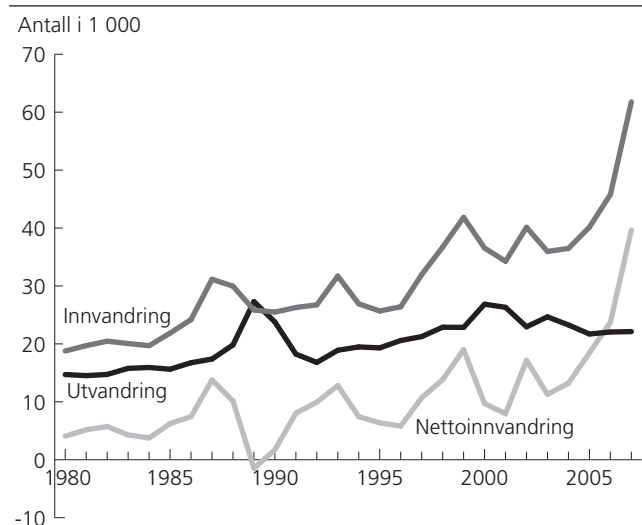
EU-utvidelsen har ført til store endringer i de registrerte flyttestrømmene til Norge. Fra 2003 til 2007 økte

Tabell 11.2. Inn- og utvandring i 2007 etter statsborgerskap

	Innvandring	Utvandring	Netto
Norden	15 174	13 068	2 106
Vest-Europa ellers	7 713	2 322	5 391
De ti østeuropeiske EU-landene	19 184	2 178	17 006
Øst-Europa ellers	2 722	473	2 249
Afrika	4 348	833	3 515
Asia inkl. Tyrkia	9 572	2 101	7 471
Latin-Amerika	1 166	332	834
Nord-Amerika	1 092	661	431
Oseania	329	137	192
Statsløs og uoppgett	474	17	457
I alt	61 774	22 122	39 652

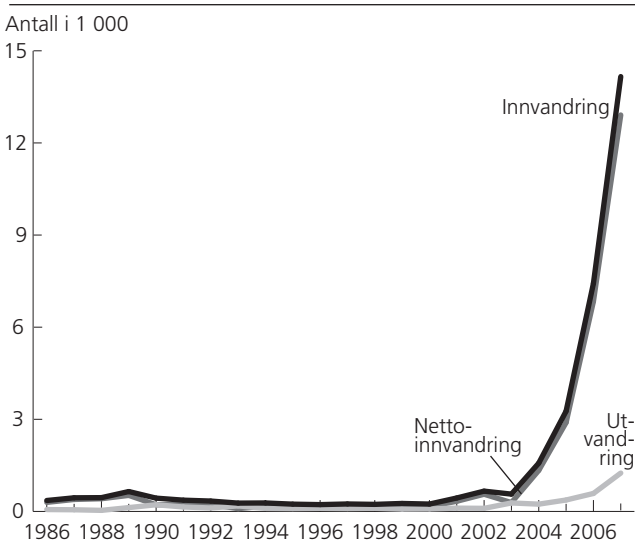
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.7. Inn- og utvandring

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.8. Inn- og utvandring av polske statsborgere

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

innvandringen av statsborgere fra EU-medlemmer i Øst-Europa fra 1 600 til 19 200, se tabell 11.2. Sterkest har økningen vært av polakker, fra 600 i 2003 til 14 200 i 2007 (se figur 11.8), og av litauiske borgere, fra 300

Tabell 11.3 Inn- og utvandring i 2007 etter statsborgerskap fra 20 land med størst nettoinnvandring

Statsborgerskap	Innvandring	Utvandring	Nettoinnvandring
Polen	14160	1250	12910
Tyskland	3794	741	3053
Sverige	4432	2326	2106
Litauen	2350	305	2045
Somalia	1636	135	1501
Filippinene	1615	316	1299
Russland	1450	234	1216
Thailand	1155	153	1002
Irak	968	140	828
India	998	210	788
Nederland	903	213	690
Burma	626	8	618
Storbritannia	1144	605	539
Afghanistan	559	23	536
Romania	601	91	510
Serbia	502	4	498
Kina	757	302	455
Statsløs	453	16	437
Slovakia	609	191	418
Eritrea	423	9	414
Pakistan	573	179	394
Norge	8276	8798	-522

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til 2 400. Hittil har utvandringen fra Norge av statsborgere fra disse EU-landene bare økt beskjedent, fra 800 i 2003 til 2 200 i 2007, men vil trolig bli høyere i årene som kommer. De fleste av de polske innvandrerne er unge menn, idet 78 prosent er menn og 66 prosent er i alderen 18-39 år. Selv om de fleste polakker kommer til Norge for å arbeide, er det også flere familiemedlemmer som bosetter seg her. Fra 2006 til 2007 økte familieinnvandringen fra Polen med 93 prosent til 3 300 personer.

Også fra mange vesteuropeiske land har innvandringen økt betydelig de siste årene. Antall innvandrere fra Tyskland og Nederland har blitt omtrent tredoblet fra 2003 til 2007. Migrasjonen mellom Norge og Sverige er svært konjunkturfølsom og avhenger av arbeidsmarkedet i begge land. Fra 2006 til 2007 økte innvandringen fra 3 400 til 4 400 personer. Samtidig sank utvandringen litt, slik at nettoinnvandringen av svenske statsborgere økte fra 1 300 til 2 100, som er den høyeste på flere år.

Tabell 11.3 gir en oversikt over migrasjonen mellom Norge og de 20 vanligste innvandringslandene (samt de statsløse). Fra disse var det en samlet nettoinnvandring på 32 000, som utgjorde 80 prosent av den samlede nettoinnvandringen til Norge. Fra de resterende 148 land var nettoinnvandringen bare 7 900, når norske statsborgere ikke regnes med. Arbeidsinnvandring er den viktigste innvandringsgrunnen for borgere fra de fire øverste landene i tabellen, som alle er europeiske. Først på femteplass kommer et land, Somalia, der flukt er den viktigste innvandringsgrunnen. Fra Filippinene

og Russland er det en blanding av ulike innvandringsgrunner, men med familieetablering som en viktig grunn. For Filippinene er det dessuten en del arbeidsinnvandring, og fra Russland en del som får asyl på grunn av flukt (Tsjetsjenia). Fra Thailand skyldes det meste av innvandringen ekteskap med norske statsborgere. Vi ser også at innvandringen fra India, som i stor grad er arbeidsinnvandring, er blitt betydelig og atskillig større enn innvandringen fra nabolandet Pakistan. I 2007 var indiske statsborgere den nasjonaliteten som fikk flest arbeidstillatelser for faglærte (618), nesten en fordobling fra året før. På tross av at den største innvandrerbefolkningen i Norge har pakistansk bakgrunn, er det for tiden relativt beskjedne strømmer til og fra Norge av pakistanske statsborgere.

Familieetablering eller -gjenforening er fortsatt den vanligste innvandringsgrunnen, og utgjør størstedelen av all innvandring. Et stort antall av familieinnvandringstillatelsene skyldes at norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn gifter seg med utlendinger. Det ble i 2007 gitt flest familieinnvandringstillatelser til personer fra Polen, Thailand, Tyskland og Somalia.

Antall asylsøknader har gått sterkt ned de siste årene, fra nesten 17 500 i 2002 til 6 500 i 2007, men på slutten av 2007 var det en klar økning i antall asylsøkere. Asylsøkere kommer vanligvis ikke med i tallet på innvandrere før de får oppholdstillatelse. I 2007 kom det flest asylsøkere fra Irak, Russland, Eritrea og Serbia. Fra 2006 til 2007 økte antall asylsøkere fra Eritrea og Sri Lanka med over 100 prosent. Fra Somalia sank antallet med 71 prosent.

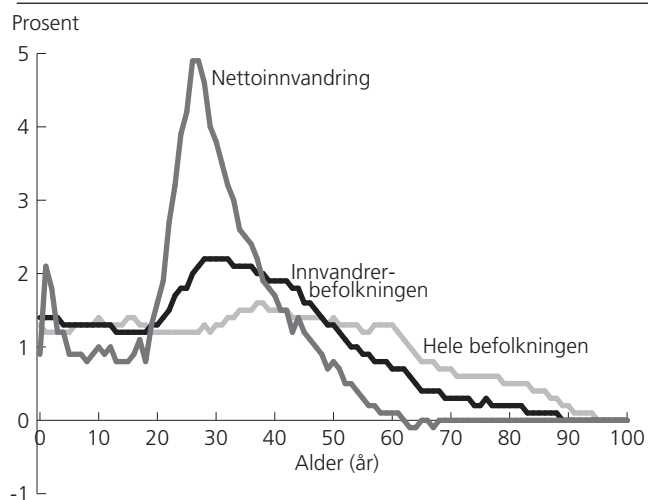
Innvandring og aldersstruktur

Migrasjon påvirker befolkningens aldersstruktur, fordi de som flytter til Norge i snitt er betydelig yngre enn de som allerede bor her. Enhver innvandringsstrøm medfører en viss utvandring, og de som utvandrer er også yngre enn befolkningen som helhet, men litt eldre enn innvandrerne. Så lenge innvandringsoverskuddet er så stort som det er nå, dominerer innvandrernes aldersstruktur. I 2007 var 63 prosent av innvandrerne 18-39 år, mot bare 29 prosent av totalbefolkningen.

Innvandrerbefolkningen er mye yngre enn den samlede befolkningen og er konsentrert til de mest yrkesaktive aldre, se figur 11.9. Andel barn og ungdom er som i hele befolkningen (23 prosent i alderen 0-17 år), mens andelen i ung yrkesaktiv alder er mye større. I 2007 var 65 prosent av nettoinnvandringen og 41 prosent av innvandrerbefolkningen 18-39 år, mot bare 29 prosent av totalbefolkningen. Forskjellene er enda mer markert over pensjonsalderen. I 2007 var 0,1 prosent av nettoinnvandringen, 4,9 prosent av innvandrerbefolkningen og 13,0 prosent av den samlede befolkningen over 67 år.

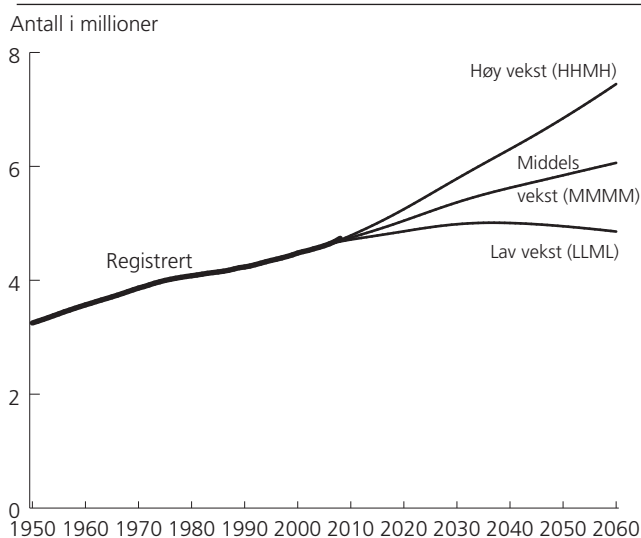
Gjennomsnittsalderen for innvandrerbefolkningen (32,8 år) er betydelig lavere enn for hele befolkningen (38,4 år), fordi det kommer stadig nye innvandrere. Så

Figur 11.9. Aldersfordeling til nettoinnvandringen, innvandrerbefolkningen og hele befolkningen i 2007

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.10. Folkemengden, registrert og framskrevet¹

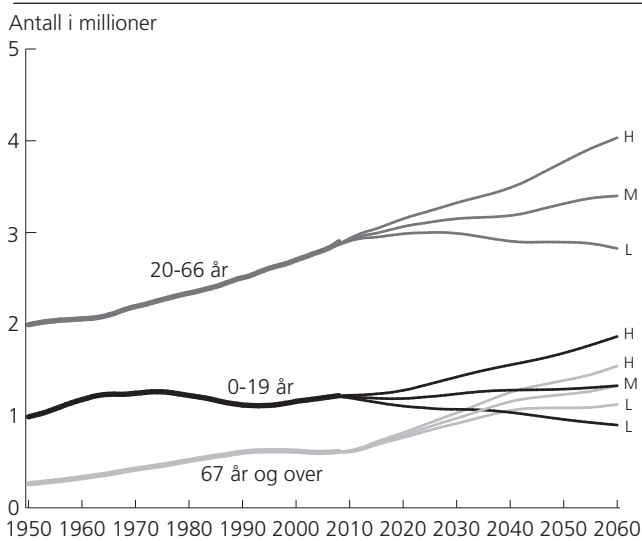
¹ For forklaring av alternativene se "Forutsetninger for befolkningsframskrivningen 2005–2060", av Helge Brunborg og Inger Texmon, Økonomiske analyser 6/2005, <http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/200506/folkfram02.pdf>.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

langt har innvandringen hatt liten effekt på den samlede befolkningens aldersfordeling fordi innvandrerbefolkningen foreløpig ikke utgjør mer enn 9 prosent. Gjennomsnittsalderen for Norges befolkning utenom innvandrerbefolkningen er bare 0,5 år høyere enn for hele befolkningen. Dersom innvandringen fortsetter på nåværende nivå, vil effekten på aldersfordelingen bli større.

11.3. Folketall og aldersfordeling framover

Som nevnt foran øker folketallet for tiden svært raskt. Denne utviklingen vil høyst sannsynlig fortsette i de nærmeste årene. Ifølge Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger fra 2005, vil vi bare få nedgang i folketallet dersom både fruktbarhet, økning i levealder og nettoinnvandring blir svært lave – og forblir på et lavt nivå, se figur 11.10.

Figur 11.11. Antall personer i brede aldersgrupper, registrert og framskrevet¹

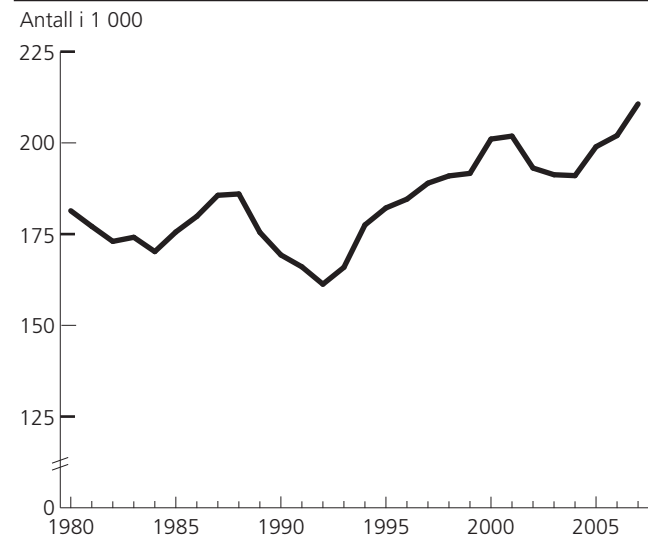
¹ For forklaring av alternativene se "Forutsetninger for befolkningsframskrivingen 2005–2060", av Helge Brunborg og Inger Texmon, Økonomiske analyser 6/2005, <http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/200506/folkfram02.pdf>.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Viktigere enn om folketallet øker eller minker, er befolkningens aldring. Figur 11.11 viser at vi for tiden er inne i en periode med liten eller ingen vekst i antall personer over 67 år. Dette skyldes at det er de små kullene fra perioden 1925-1943 som nå blir gamle. Når de store etterkrigskullene når pensjonsalderen, vil imidlertid antall personer som er 67 år og over øke sterkt. Befolkningens aldring på lang sikt vil skje nesten uansett hvordan fruktbarhet, levealder og nettoinnvandring utvikler seg framover. For øvrig er det interessant å legge merke til at da nåværende pensjonssystem ble innført i 1967, var det snau 400 000 personer som var 67 år og eldre. I dag er dette tallet vokst til over 600 000 og i 2060 vil det trolig være mellom 1,1 og 1,5 millioner personer i denne aldersgruppen.

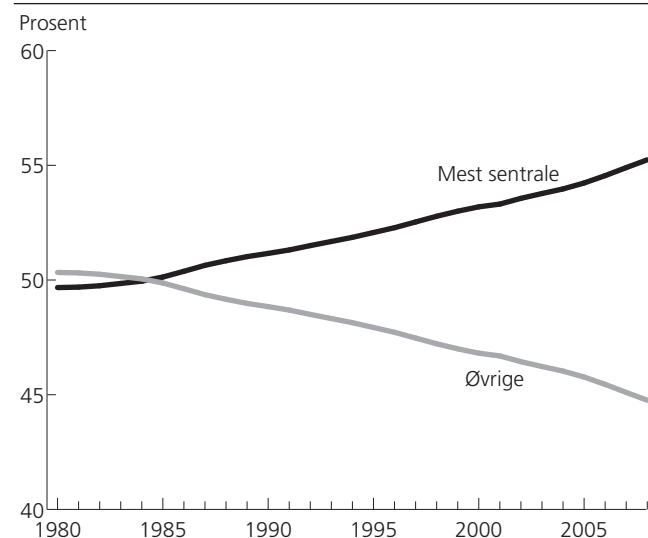
11.4. Regional befolkningsutvikling

I 2007 flyttet 210 700 personer fra en kommune til en annen. Dette er over 8 000 flere enn året før, og det høyeste tallet noen gang, se figur 11.12. Økningen henger sammen med høykonjunkturen og det stramme arbeidsmarkedet.

Hovedstrømmen av flyttingene har gått til sentrale strøk, noe som har medført at befolkningens geografiske fordeling ble mer sentralisert i løpet av 2007, på samme måte som i de foregående 20 år. Folketallet i de mest sentrale kommunene, det vil si de største byene og tilhørende omegnskommuner, steg med 1,8 prosent, mens folketallet sank med 0,3 prosent i de minst sentrale kommunene, det vil si utkantkommunene. Dette medførte at per 1. januar 2008 bodde litt over 55 prosent av befolkningen i de mest sentrale kommunene, se figur 11.13. Befolkningsveksten var størst i Oslo, Rogaland og Akershus, som alle økte med mer enn 1,8 prosent i 2007. Folketallet gikk ned i kun to fylker, Nordland og Finnmark.

Figur 11.12. Innenlandske flyttinger¹

¹ Flyttinger over kommunegrenser.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.13. Andel av befolkningen i de mest sentrale¹ og de øvrige kommuner. Prosent

¹ Kommuner med befolkningstygndepunkt innenfor 75 minutters reisetid (90 minutter for Oslo) fra et tettsted med minimum 50 000 innbyggere med raskeste transportmiddel unntatt fly (Standard for kommuneklassifisering, NOS C 192, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.)
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I 2007 var det imidlertid langt færre kommuner som opplevde befolkningsnedgang enn i de foregående årene, bare 168 mot 232 i 2006. Dette er det laveste antall kommuner med synkende folketall siden 1983. Grunnen til dette er ikke lavere sentraliseringstakt, men den store innvandringen fra utlandet. Denne har hatt en positiv virkning på folketallet i nesten samtlige kommuner og ikke bare de største byene. Kun 17 kommuner hadde innvandringsunderskudd i 2007. Dersom vi ser bort fra inn- og utvandring, ville folketallet ha sunket i hele 254 kommuner, litt færre enn i 2006 (277 kommuner).